

Entrevista

>CONVERSA AL LLOAR SOBRE LA MEMÒRIA HISTÒRICA DE LA COMARCA

JAUME SABATÉ. "EL PRIORAT, AL COR"

(TEXT) Xavier Garcia

(FOTOGRAFIES) Jaume Teixidó

Amb el meu amic Jaume Teixidó, director de l'Arxiu Comarcal del Priorat (Falset), anem a conversar al Lloar amb l'historiador Jaume Sabaté i Alentorn, un homenot d'aquesta terra, un veterà "solitari comarcal" que sap el que és l'administració dels pobles petits perquè hi ha treballat, que coneix igualment el món de les cooperatives i del vi per haver-les administrat, que ha remenat pels arxius locals i provincials (o el

que n'ha quedat), que ha escrit la història d'alguns nuclis humans (El Lloar, Torroja, Gratallops, etc.), que n'ha parlat a la premsa i a la ràdio tarragonines i que s'ha voltat la Ceca i la Meca d'aquest Priorat on va néixer el 1926.

El senyor Jaume Sabaté ens posa uns pastissos a taula i, animats per la gràcia bàquica d'un ranci de més de trenta o quaranta anys, em dispo a escoltar-lo atentament, si pot ser, sense fer-li perdre les oracions.

Un ampli ventall d'interessos històrics.

D'això... senyor Sabaté, el ventall dels seus interessos històrics, pel que veig, és molt ampli: que si toponímia, història local, guerra civil, biografies, bandolers, llops i vents, refranys sobre les vinyes i els vins, etc. Ja dona per tant, el Priorat?

Mireu, jo m'estimo el Priorat. L'he viscut a fons i, quan passen aquestes coses i hi ha ganes d'estudiar-

les, doncs, al capdavant, trobes el que busques i molt més encara. De manera que, ja ho veieu, a còpia de voltar per aquests pobles com a secretari d'uns quants ajuntaments, com ja havia fet el meu pare, d'escoltar els vells i de consultar tota mena de papers i documents, doncs s'arriba a tenir una idea del que va ser aquesta comarca... posem al llarg dels dos últims segles. I, des dels anys vuitanta, m'he anat dedicant a escriure la història d'aquests pobles, del Lloar, on vaig néixer, de Gratallops i de Torroja. Vet aquí.

I com ha pogut fer tot això enmig d'aquesta soledat?

Una de les meves ambicions per tal de portar a bon terme tot aquest treball de recopilació de la

Té tota la raó. Jo m'hi passaria la vida. Digui, digui...

Tota aquesta gent, sobretot la de l'època que va viure la guerra, que, aleshores, jo només tenia deu o dotze anys, em va ser molt útil per documentar el meu llibre sobre aquells anys al Priorat perquè, com es pot comprendre, ningú no va escriure res en aquells moments. Altra feina tenien. Bé, aquella època va ser terrible, com us deia. Pel simple fet d'anar a missa et deien "fascista", que és una paraula que no havíem sentit mai al poble, i et mataven. Eren una colla de desgraciats, la majoria vinguts de fora, que van fer molt de mal a la República i que, de fet, van donar arguments a Franco per a fer el que va fer després. Jo encara recordo com

ticaven. Tot aquell esclat d'odis, més personals que ideològics, va ser un preu massa elevat que no podia compensar cap hipotètica victòria dels enfrontats. El poble innocent, que tan sols aspirava a la pau, en va ser la víctima.

Exacte: el poble innocent, el mateix poble que havia aixecat els marges i plantat aquestes vinyes...

I tant! Aquest és un altre capítol de la mateixa història que arrenca de molts segles enrera, de la fundació del Priorat d'Escala-dei. Jo tinc per aquí un "Resum històric de la comarca" on explico com va començar tot això de la Cartoixa, perquè, en les històries, sempre et parlen de les aportacions de l'Església, del Papa, del Rei, però ningú no diu qui feia els edificis: el poble treballador, picant, portant pedres del Montsant... D'això no en parla la història, no només aquí. A nivell general. Busqueu l'Escorial, per exemple: que trobareu en algun lloc qui el va fer? Això és un fet real. Per què la història ho amaga? És per això que he volgut denunciar-ho i posar en relleu el pes que va tenir la gent dels pobles, perquè, sense ells, qui hagués plantat les vinyes?

AQUELLA ÈPOCA VA SER TERRIBLE, COM US DEIA. PEL SIMPLE FET D'ANAR A MISSA ET DEIEN "FASCISTA", QUE ÉS UNA PARAULA QUE NO HAVÍEM SENTIT MAI AL POBLE, I ET MATAVEN

memòria històrica ha estat sempre la de buscar amics de l'edat que jo tinc ara, que ja passo de la vuitantena, i, si és possible, més grans encara, perquè, com se sap, són els dipositaris, per tradició oral, d'aquesta memòria. Vinc a referir-me que ells han estat els autèntics informants de moltes coses que surten als meus llibres, perquè, per desgràcia, molts arxius parroquials i municipals que haurien estat indispensables per a documentar la història anterior van quedar devastats durant els primers mesos de la Guerra Civil que aquí, als pobles, fou també terrible. Jo sabia que d'amics de la meua edat no me'n faltarien i aquesta gent no menteix, sabeu? Els trobava a tot arreu: pels carrers, als ajuntaments on he fet de secretari, a les cooperatives on també vaig tenir-hi alguna intervenció, als bars, que als pobles petits és un lloc indispensable d'anar si és que un vol saber què passa i què ha passat realment.

van fer caure la campana per a fer-ne bales i el forat que va fer al terra. En fi, que pregonaven la llibertat els qui menys la prac-

Un moment de l'entrevista amb Jaume Sabaté

Jaume Sabaté amb Xavier Garcia al balcó del Priorat

QUAN ELS POBLES PREMSAVEN A LA COOPERATIVA, DE CENT METRES SE SENTIA EL FLAIRE DEL PREMSAT DE LA PASTA. AVUI EN DIA, NO SENTS CAP OLOR DE RES. AQUELL VI ERA APRECIAT, PERÒ NO EL PAGAVEN

I què els donaven? Doncs, no res per poder viure.

Els damnats de la terra.

Ha estat tota la vida així. A la desamortització, al segle XIX, van creure que havia arribat el moment de poder agafar un bocí de terra. Però va ser al revés. S'ho van quedar entre quatre i no per preu, perquè hi havia com un conveni entre l'Estat i aquestes grans famílies, i per quatre rals els ho van donar. Cap pobre pagès va poder comprar terra. Aquesta marginació ja l'havien sofert durant tot el període dels frares de la Cartoixa, en què els grans hisendats van començar a ocupar gent a la vinya. Va arribar un moment, a principis del segle XIX, que aquests hisendats no podien tirar l'hisenda endavant perquè ells no treballaven, els vins no anaven als preus que haurien desitjat i les vinyes s'havien anat

fent velles. Aquelles grans cases senyoriales van començar a caure, i amb la desamortització, el 1835, assistim a un canvi de domini econòmic, que passa de la vella aristocràcia feudal a la nova burgesia industrial urbana. Bastants anys més tard, el 1888, en ocasió de l'Exposició Internacional de Barcelona, hi va haver un moment de prosperitat. Els vins del Priorat, sobretot el considerat Priorat històric, s'hi van presentar i van ser premiats. Aquella gent n'havia de saber molt, perquè les conclusions que van arribar els del jurat d'aquella Exposició és que no havien vist enlloc uns vins com aquests: tenien cos, tenien aguant, el que vulguis. I com és que, sense cap enòleg, ara que n'hi ha tants per cada bodega, van tenir tots aquells premis? No és que abans no en sabessin, d'elaborar vi, és que no tenien els mitjans per a

vendre. Mira, te'n diré un cas: quan els pobles premsaven a la cooperativa, de cent metres se sentia el flaire del premsat de la pasta que quedava dels cups. Avui en dia, no sents cap olor de res. Aquell vi era apreciat, però no el pagaven. I què passava? Que marxava cap a França i el barrejaven amb el seu, que era més clar.

Què vol dir, que hem passat d'un extrem a l'altre, oi?

Sí, hem passat una decadència molt accentuada que tampoc van poder superar aquests sindicats transformats en cooperatives els anys cinquanta i seixanta, i va arribar un moment, com aquells hisendats rics dels segles XVII i XVIII, que les cooperatives, per si soles, van anar enrera i no podien pagar com calia. Per salvar el món cooperatiu, a principis dels anys cinquanta, vaig proposar, amb un petit grup de viticultors, formar una unió de cooperatives que va anomenar-se Societat Cooperativa Vinícola del Priorat, a Gratallops. Ara, de fa uns quinze anys, estem vivint aquesta nova etapa que tothom qualifica de molt bona, amb aquestes grans cases exportadores que no paren de comprar i plantar vinya, que paguen molt millor el preu del raïm al productor, i, per això, molts dels qui abans lliuraven la collita a les cooperatives n'han sortit i van a aquests nous compradors. Però, quina seguretat tenim que aquestes grans cases seguiran comprant el vi a aquest preu més elevat?

D'aquest millor preu, tots els productors del Priorat se'n beneficien d'una forma més o menys similar?

Malauradament, queden molts pocs viticultors pels pobles que treballin i visquin de la terra. Els que aguanten una mica de terra compten, sobretot, amb les jubilacions. Vull dir que només amb la terra no sé què farien. Sí, se'n planten moltes extensions, sobretot a càrrec d'aquestes grans empreses, i tot fa l'efecte que la

comarca és més pròspera. Però, per qui serà pròspera: per la gent del Priorat o per aquestes cases exportadores? De cara al futur no m'atreveixo a donar una imatge del que ha de passar. Tinc els meus dubtes, és clar. Jo el que voldria, pel que he lluitat tota una vida, és que el Priorat tirés endavant i que el vi es continués pagant i tingués qualitat, que és el que hem defensat aquí i a tot arreu. Però la qualitat no es pagava i havíem de vendre per la quantitat. El descens de

el suport d'alguns companys del Lloar: Josep Piñol i Joan Salvadó Cubells o Maria Carme Simó, de Bellmunt. Però, ja dic, no teníem els equips tècnics que avui tenen els cellers i bodegues, que fan el que volen amb l'elaboració, en el sentit d'uns vins molt treballats tecnològicament. Jo espero i desitjo que el Consell Regulador pugui continuar controlant totes aquestes bodegues que s'han fet i totes les entrades i sortides del vi. Ferment, he cregut i crec encara que si hi ha d'haver èxit al Priorat,

JO EL QUE VOLDRIA, PEL QUE HE LLUITAT TOTA UNA VIDA, ÉS QUE EL PRIORAT TIRÉS ENDAVANT I QUE EL VI ES CONTINUÉS PAGANT I TINGUÉS QUALITAT, QUE ÉS EL QUE HEM DEFENSAT AQUI

població ha estat fatal. Aquí, al Lloar, jo havia conegut tres-centes vuitanta persones; ara en som vuitanta; a Gratallops, cinc-centes; ara, la meitat. Tota aquesta gent ha volat.

I s'ha sentit molt sol durant tants anys?

Sí i no. Tot això que he explicat de les cooperatives o del Centre d'Iniciatives del Priorat, entre d'altres, és una obra que es va anar fent gairebé en solitari amb

aquest èxit l'ha de donar el Consell Regulador de la Denominació d'Origen. En el camp de la cultura, la toponímia i la història, m'he sentit acompanyat per gent de la categoria del geògraf Josep M. Puchades (del grup del gran Pau Vila), dels historiadors i editors Pere Català Roca i Rafael Català Dalmau, del crític Albert Manent i dels reusencs Josep Iglésies i Ramon Amigó, geògrafs i excursionistes, bons amics i grans treballadors tots. ■

El senyor Jaume Sabaté fa un tastet de vi ranci, que prou que se'l mereix. Estén sobre la taula tota la seva producció publicada (uns vuit o deu llibres), la inèdita, que podria ser formada per altres tants, comptant-hi tots els poemes i el conjunt de deu anys d'articles a la premsa de Tarragona, entre 1970 i 1980. Entre els treballs inèdits, em crida l'atenció el volum biogràfic "Emigrants i altres rels al poble lloarenc", on aprenc que les famoses llibreries franceses Gibert Joseph, obertes des de principi del segle XX, van ser fundades per aquest Josep Gibert, que emigrà del Lloar a causa de la fil·loxera. I així tants altres noms de gent ardidada que s'escamparen pel món. Quan l'any 1974, a París, entrava a can Gibert, poc em podia imaginar que tot allò havia sortit del Priorat. Quan fa vuit o deu anys -després d'haver-ne sentit parlar molt- vaig conèixer el senyor Sabaté, tampoc m'imaginava que, amb aquest aire reposat de vinater, des de la solitud d'aquests costers de llicorella, hagués pogut donar tan alt testimoni de la vella saviesa popular que encara va arribar a conèixer. Home de la terra, el sentiment cooperativista i socialista no li són estranys, però el que li estranya -i el subleva- és com aquestes nobles teories socials han pogut esdevenir tan des-socialitzades. En ell em sembla veure-hi la confluència de totes les generacions de treballadors del Priorat que han conformat aquesta comarca (tan explotats i tan emigrats): els esforços constructors de marges, el sentit comú dels pagesos amb poca tecnologia i els nous resistents davant un món pròxim que es va anar perdent i que avui s'enyora perquè està tan lluny. Al cor del Priorat històric, sota el gran altar del Montsant, hi ha qui ha vetllat per mantenir la memòria d'una heroïcitat popular, de l'humanisme, la catalanitat i la bondat.

La producció publicada de Jaume Sabaté